

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vragenboekje

De blokken zijn:

Blok 1: Burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw

Blok 2: Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw

Blok 3: Massacultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw – I

Blok 4: Massacultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw – II

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis. In het vragenboekje zie je in de marge bij elke vraag een lijntje met daaronder meestal één of meer bronnen die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op de cd-rom zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

In het vragenboekje is een inleiding bij een vraag cursief gedrukt. Op de cd-rom staat deze, niet cursief, in het vak direct boven de vraag.

In het vragenboekje wordt een vetgedrukt woord uitgelegd in een voetnoot. Op de cd-rom is zo'n woord blauw en vetgedrukt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Voor dit examen zijn maximaal 62 punten te behalen; het examen bestaat uit 4 blokken met in totaal 35 vragen.

Bij elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten behaald kunnen worden.

Blok 1

Dit vragenblok gaat over de cultuur van de burgerij in de zeventiende eeuw, over Rembrandt, zijn opdrachtgevers en over het stadhuis van Amsterdam.

In de Republiek der Verenigde Nederlanden nam vanaf ca. 1600 de burgerij de rol van de adel en de kerk over als opdrachtgever voor de kunsten. Dit gold in het bijzonder voor de schilderkunst.

1p 1 Waarom speelde de kerk nauwelijks meer een rol als opdrachtgever voor de schilderkunst?

Door de nieuwe rol van de burgerij als opdrachtgever ontstond er een culturele bloeiperiode, vooral met betrekking tot de schilderkunst.

2p 2 Noem twee gevolgen hiervan voor de schilderkunst.

afbeelding 1 *Lees tekst 1.*

afbeelding 2 *Op afbeelding 1 zie je het schilderij 'Het korporaalschap van kapitein Frans Banning Cocq en luitenant Willem van Ruytenburgh', beter bekend als 'De Nachtwacht', van Rembrandt van Rijn, voltooid in 1642.*

tekst 1 *Op afbeelding 2 zie je het schilderij 'Het korporaalschap van kapitein Reynier Reael' van Frans Hals uit 1637.*

'De Nachtwacht' werd ook in de zeventiende eeuw als bijzonder beschouwd. Het werk week af van de twee belangrijkste regels voor een schuttersportret: de regels van de kunst (met betrekking tot de weergave van een groepsportret) en de regels van de wapenschouwing. Frans Hals hield zich wel aan deze beide regels voor een conventioneel schuttersportret.

2p 3 Leg dit voor beide regels uit aan de hand van afbeelding 2.

afbeelding 3 *Op afbeelding 3 zie je een aan Gerrit Lundens toegeschreven kopie uit 1650 van 'De Nachtwacht'. Deze kopie toont 'De Nachtwacht' zoals het was voordat het schilderij werd bijgesneden (waarschijnlijk om ervoor te zorgen dat het op de locatie zou passen).*

*De historicus **Simon Schama**¹⁾ stelt dat voor Rembrandt het idee achter dit schilderij is geweest: het samengaan van vrijheid én discipline.*

2p 4 Leg deze interpretatie uit aan de hand van afbeelding 3. Betrek zowel 'vrijheid' als 'discipline' bij je antwoord.

afbeelding 1 *Hoewel Rembrandt met de 'De Nachtwacht' uit was op vernieuwing, heeft hij ook zijn opdrachtgevers tevreden willen stellen. Hij wilde het honorarium, hij wilde lof, hij wilde meer opdrachten.*

1p 5 Leg uit hoe Rembrandt, ondanks het breken met de conventie voor een schutterstuk, zijn opdrachtgevers tevreden stelde.

afbeelding 1 *De kunsthistorica **Svetlana Alpers**²⁾ stelt dat onder meer uit 'De Nachtwacht' opgemaakt kan worden dat Rembrandt een grote interesse in het theater had. Zij oppert dat het schilderij een tafereel voorstelt, mogelijk van een festiviteit georganiseerd ter gelegenheid van een speciale gebeurtenis of intocht. Ook is bekend dat Rembrandt vaak naar het theater ging.*

3p 6 Noem drie theatrale aspecten van het schilderij 'De Nachtwacht'.

noot 1 Simon Schama, *De ogen van Rembrandt*, (Amsterdam/Antwerpen, 1999), blz. 488 e.v.

noot 2 Svetlana Alpers, *De firma Rembrandt - schilder tussen handel en kunst*, (Amsterdam, 1989), blz. 62, 63

tekst 2

Lees tekst 2.

In tekst 2 staat dat Rembrandt uiteindelijk toch de opdracht kreeg een schilderij te maken voor het nieuwe stadhuis van Amsterdam. Dit betrof een onderdeel uit een reeks schilderijen met als thema 'De strijd tussen de Batavieren en de Romeinen', waarvoor tevens andere schilders opdrachten kregen.

- 1p **7** Geef een inhoudelijke reden waarom dit thema door het stadsbestuur gekozen werd voor de reeks schilderijen voor het stadhuis.

afbeelding 4
tekst 3

Lees tekst 3.

Op afbeelding 4 zie je 'De samenzwering van Claudius Civilis in het Schakerbos', het schilderij dat Rembrandt in 1662 voltooide voor de in vraag 7 genoemde reeks schilderijen. Dit schilderij werd door het stadsbestuur niet gewaardeerd; het werd als 'niet welvoeglijk' beschouwd en teruggestuurd.

- 2p **8** Noem drie aspecten waarom het schilderij op afbeelding 4 als 'niet welvoeglijk' beschouwd werd door het stadsbestuur.

afbeelding 4
tekst 3

In tekst 3 staat dat Rembrandt een duidelijk standpunt innam in de strijd tussen de coloristen en de kunstenaars die het 'disegno' belangrijk vonden.

- 1p **9** Leg aan de hand van afbeelding 4 uit, waaraan je kunt zien dat Rembrandt in deze strijd koos voor de coloristen.

Schilderijen werden in de Nederlanden verkocht volgens het principe van de vrije markteconomie. Rembrandt was in zijn tijd - in eigen land en ver daarbuiten - een zeer beroemd en succesvol kunstenaar en er was veel belangstelling voor zijn werk.

- 2p **10** Leg uit waarom Rembrandt in zijn eigen tijd als een zeer beroemd schilder gewaardeerd werd.

Blok 2

Dit vragenblok gaat over het theateratelier van het Bauhaus en is toegespitst op het werk van Oskar Schlemmer en diens 'Das Triadische Ballett' uit 1922.

De inrichting van het onderwijs aan het Bauhaus was ontleend aan de wijze van opleiden in de Middeleeuwen.

- 1p **11** Leg dit uit.

tekst 4

Lees tekst 4.

- 2p **12** Noem, behalve het theater, nog vier disciplines die in de Bauhaus-ateliers waren ondergebracht.

Oskar Schlemmer sloot met zijn ideeën aan bij de eigen tijd, die volgens hem gekenmerkt werd door abstractie, mechanisering en techniek. In 1922 noteerde hij in zijn dagboek: "Dankzij machines en technologie is het leven zo gemechaniseerd geworden, dat we de mens als machine zijn gaan zien en het lichaam als mechanisme."

- 1p **13** Leg uit wat bedoeld werd met 'de mens als machine' of met 'het lichaam als mechanisme'.

afbeelding 5
afbeelding 6
afbeelding 7
afbeelding 8

Op afbeelding 5 t/m 8 zie je werken van Oskar Schlemmer:

Afbeelding 5: Schema met mensfiguren (1919).

Afbeelding 6: Reliëf JG in brons (1919).

Afbeelding 7: Abstract mensfiguur (1921-1923).

Afbeelding 8: De abstracte figuur (Figurine uit 'Das Triadische Ballett').

Het centrale thema in het werk van Oskar Schlemmer is de (geabstraheerde) mensfiguur in relatie tot de ruimte. Tussen 1919 en 1926 laat zijn werk wat dit aangaat een bepaalde ontwikkeling zien, waarin die abstracte mensfiguur op een steeds tastbaarder en/of dynamischer wijze wordt vormgegeven.

4p **14** Beschrijf de vier stadia van deze ontwikkeling aan de hand van afbeelding 5 t/m 8.

Vanaf 1923 had Schlemmer officieel de leiding over het theateratelier. De discipline theater kan op velerlei manieren worden ingevuld, maar Schlemmer hield zich vooral met dans bezig.

2p **15** Noem twee redenen waarom Schlemmer de voorkeur gaf aan de discipline dans.

tekst 5
video 1
video 2

Op videofragment 1 zie je een solo uit het eerste (gele) deel uit 'Das Triadische Ballett'.

Op videofragment 2 zie je het duet uit het tweede (roze) deel. Op deze reconstructie is het roze gordijn op de achtergrond vervangen door een zwart gordijn.

Lees tekst 5 en bekijk de videofragmenten 1 en 2.

De videofragmenten 1 en 2 maken duidelijk wat Schlemmer voor ogen stond met de transformatie van de mens. Naar aanleiding van videofragment 1 zou je kunnen stellen dat de dansers de belichaming zijn van een van de Bauhaus-motto's 'vorm volgt functie'.

1p **16** Leg uit op welke manier de vorm de functie volgt.

video 2

In videofragment 2 overheerst een modernistische en abstracte eenvoud, maar er wordt ook duidelijk aan het (romantische) ballet gerefereerd.

2p **17** Noem twee aspecten die refereren aan het (romantische) ballet.

video 1
video 2

De muziek in de videofragmenten 1 en 2 is van Hans-Joachim Hespos uit 1976.

1p **18** Wat is de functie van de muziek in deze dansfragmenten?

video 1
video 2

'Das Triadische Ballett' wordt soms geïnterpreteerd als anti-dans, waarin dansers gereduceerd worden tot ledenpoppen.

1p **19** Ben jij het hier mee eens? Beargumenteer je antwoord.

Blok 3

Dit vragenblok gaat over de televisieserie 'Ja zuster, nee zuster' uit de jaren zestig van de twintigste eeuw en een recente theater- en filmbewerking ervan.

tekst 6

Lees tekst 6.

In tekst 6 staat dat de televisieserie 'Ja zuster, nee zuster' een ware mythe werd.

1p **20** Leg uit hoe de mythe rond deze serie kon ontstaan.

video 3 *In videofragment 3 legt decorontwerper Rieks Swarte voor het TV-programma Klokhuis uit waarom hij het decor van de toneelversie gemaakt heeft 'alsof je naar een tekening kijkt'.*

2p **21** Noem twee redenen waarom dit niet-realistische decor goed past bij juist deze toneelversie.

video 4 *Bekijk videofragment 4.*
De toneelversie van 'Ja zuster, nee zuster' werd een familievoorstelling genoemd.

2p **22** Geef aan wat het begrip 'familievoorstelling' inhoudt. Leg tevens aan de hand van wat in videofragment 4 gezegd en/of getoond wordt uit, waarom dit begrip van toepassing is op de toneelversie.

video 5 *In videofragment 5 zie je door elkaar heen de scène van 'Gerrit met zijn duifjes op het dak' uit de televisieserie (in zwart-wit) en uit de toneelversie (in kleur).*
video 6 *In videofragment 6 zie je een deel van deze scène uit de filmversie.*
Je ziet duidelijk verschillende speelstijlen.

3p **23** Geef het verschil aan tussen de speelstijlen in respectievelijk de televisieserie, de toneelversie en de filmversie van deze scène.

tekst 7 *In videofragment 7 zie je uit de filmversie een gedeelte van het liedje 'De Twips'³⁾.*
video 7 *In tekst 7 wordt gezegd dat de filmversie in 2002 zo goed getimed was omdat er volgens de journalist een nostalgisch politiek klimaat heerst. Deze nostalgie is overal in de filmversie te zien.*

2p **24** Geef drie andere voorbeelden uit hedendaagse kunst en/of cultuur waarin nostalgisch terugblikken voorkomt.

video 7 *In het nummer 'De Twips' wordt een vette knipoog gemaakt naar trends in de populaire muziek en dans in de jaren zestig van de twintigste eeuw, zoals de twist.*
*Er komen in dit nummer ook **anachronismen**⁴⁾ voor.*

2p **25** Geef hiervan een voorbeeld voor zowel de dans als de muziek.

tekst 6
video 6
video 7
video 8 *In videofragment 8 zie je uit de filmversie de scène 'Aan de trapeze'.*
In de filmversie wordt bewust 'kitsch' gebruikt als stijlmiddel.

2p **26** Beschrijf uit de filmversie (videofragmenten 6, 7 en/of 8) drie verschillende voorbeelden van bewust gebruikte 'kitsch'.

tekst 6 *Volgens tekst 6 heerste er in de periode van de televisieserie 'Ja zuster, nee zuster' een onrustige tijdgeest. Annie M.G. Schmidt was modern denkend, maar wist haar serie zó te schrijven dat de hele familie er gerust naar kon kijken.*

2p **27** Noem twee middelen waarmee de schrijfster bereikte dat 'Ja zuster, nee zuster' breed gewaardeerd werd.

noot 3 woordspeling: samenvoeging van twist + hips

noot 4 bewust plaatsen in een andere tijd

Blok 4

Dit vragenblok gaat over de muziek van de popgroep Doe Maar (1978-1984) en de betekenis van deze groep voor de Nederlandstalige popmuziek.

tekst 8

Lees tekst 8.

In de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw schreven Nederlandse popartiesten hun songs liever in het Engels dan in hun moedertaal.

- 2p **28** Geef twee redenen waarom, ook nu nog, de meeste Nederlandse popmuzikanten het Engels prefereren.

Met de groep Doe Maar kwam eind jaren zeventig een ware Nederlandstalige popgolf op gang. Ernst Jansz, tekstschrijver en muzikant van Doe Maar, gaf aan dat vanwege de Nederlandstalige teksten je je beter met de muziek kon identificeren.

- 2p **29** Geef een argument voor en een argument tegen de stelling van Ernst Jansz dat je je beter met muziek kunt identificeren als er in je moedertaal wordt gezongen.

afbeelding 9
muziek 1

Op afbeelding 9 zie je een foto van de groep Doe Maar. Muziekfragment 1 is een fragment uit hun nummer 'Smoorverliefd'.

De groep Doe Maar werd hét grote succes van de Nederpop uit de jaren tachtig. Het feit dat de groep in het Nederlands zong was echter niet de enige reden voor hun succes.

- 2p **30** Noem vier factoren die in de popwereld een belangrijke rol spelen om succes te krijgen.

muziek 2
tekst 9

Muziekfragment 2 is het lied 'De Bom' van Doe Maar. In tekst 9 staat de tekst van dit lied. De groep Doe Maar zong niet alleen over de liefde, maar toonde ook vaak maatschappelijke betrokkenheid. In 1982, een jaar nadat in Amsterdam door circa 400.000 mensen gedemonstreerd werd tegen de stationering van kruisraketten, bracht de groep het lied 'De Bom' uit.

Er zijn in dit lied drie thema's te onderscheiden: maatschappijkritiek, doemdenken en liefde.

- 2p **31** Geef aan hoe deze drie thema's in de tekst verwerkt zijn. Gebruik daarbij citaten uit de tekst.

muziek 2
tekst 9

De muziek in het lied 'De Bom' heeft een bepaald karakter. De combinatie van deze muziek en de tekstinhoud zorgt voor een 'vervreemdend' effect.

- 1p **32** Geef aan waardoor dit vervreemdend effect ontstaat. Betrek zowel de muziek als de tekst bij je antwoord.

muziek 1
muziek 2
muziek 3

Muziekfragment 3 is het begin van het nummer 'Pa' van Doe Maar.

De teksten van de beluisterde nummers van Doe Maar zijn alle in het Nederlands. De muziek echter bestaat uit een mengeling van verschillende, niet-Nederlandse muziekstijlen, voornamelijk ska en in muziekfragment 3 ook reggae.

- 2p **33** Noem twee muzikale kenmerken van ska en/of reggae die te horen zijn in de muziekfragmenten 1 t/m 3.

afbeelding 10
afbeelding 11
muziek 4

Op afbeelding 10 en 11 zie je foto's van het publiek bij optredens van Doe Maar.

Muziekfragment 4 is een live-opname van hun nummer 'O.K'.

De groep Doe Maar had veel succes. Op een bepaald moment was zelfs sprake van een Doe Maar-rage, enigszins vergelijkbaar met de Beatles-rage (Beatles mania) uit de jaren zestig van de twintigste eeuw.

- 2p **34** Noem vier aspecten van deze rage op grond van afbeelding 10 en 11 en muziekfragment 4.

tekst 10

De nadelen van het overweldigende succes werd de groep uiteindelijk te veel en in 1984, op het hoogtepunt van hun succes, ging de band uit elkaar.

In tekst 10 vergelijkt Henny Vrienten, leadzanger en bassist van de groep, het leven tijdens hun succesperiode met een schip waar zij niet aan het roer stonden.

1p **35** Beschrijf welke koers dit zogenaamde schip voer en waarom de leden van de groep deze koers niet wilden.

Einde